

Τέχνη της Εικονογραφίας -Του Φώτη Κόντογλου

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Η πάντιμος τέχνη της Εικονογραφίας της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, είναι μία ιερά τέχνη και λειτουργική, όπως είναι όλα αι εκκλησιαστικά τέχνηαι, όπου έχουν σκοπόν πνευματικόν. Αι άγίαι αυταί τέχνηαι δεν θέλουν να στολίσουν μόνον τον ναόν με ζωγραφικήν δια να είναι ευχ άριστος και τερπνός εις τους εκκλησιαζομένους, ή να τέρψουν την ακοήν των με την μουσικήν, αλλά να τους ανεβάσουν εις τον μυστικόν κόσμον της πίστεως με την πνευματικήν κλίμακα, όπου έχει διαβαθμίδας ήγουν σκαλούνια, τας ιεράς τέχνας, την υμνολογίαν, την ψαλμωδίαν, τήν οικοδομήν, την αγιογραφίαν και τας λοιπάς τέχνας, οπού συνεργούν, όλες μαζί, εις το να μορφωθή μέσα εις τας ψυχάς των πιστών ο μυστικός Πράδεισος, ο ευωδιάζων με πνευματικήν ευωδίαν. Δια τούτο, τά έργα των εκκλησιαστικών τεχνών της Ανατολικής Εκκλησίας είναι υπομνήματα εις τον θείον λόγον.

Η τέχνη των Εικόνων εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν λέγεται Αγιογραφία, ως ζωγραφούσα άγια πρόσωπα και αγίας υποθέσεις. Ο δε αγιογράφος δεν είναι απλώς

ένας τεχνίτης όπου κάμνει μίαν αναπαραστατικήν ζωγραφιάν επάνω εις κάποια θέματα θρησκευτικά, αλλά έχει πνευματικόν αξίωμα και πνευματικὴν διακονίαν, την οποίαν επιτελεί εις την εκκλησίαν, ως ο ιερεύς και ο ιεροκήρυξ.

Η λειτουργική Εικὼν έχει θεολογικὴν ἔνοιαν. Δεν εἶναι, ως εἶπαμεν, μία ζωγραφία όπου γίνεται διὰ να τέρπη τους οφθαλμούς μας, ἡ ἀκόμα διὰ να μας ενθυμίζῃ απλῶς τὰ ἅγια πρόσωπα, ὅπως γίνεται με τὰς εἰκόνας όπου ἔχομεν δια να φέρνωμεν εις την μνήμην μας τους ἀγαπημένους συγγενεῖς και φίλους μας, ἀλλὰ εἶναι κατὰ τέτοιον τρόπον ζωγραφισμένη, ὥστε να μας υψώνῃ ἀπὸ τον φθαρτὸν κόσμον τούτον, και να μας κάμνῃ να οσφρανθώμεν ἐκεῖνον τον καινὸν ἀέρα της Βασιλείας του Θεοῦ. Δια τούτο δεν ἔχει καμμίαν ομοιότητα με τὰς ζωγραφίας όπου παριστάνουν με υλικὸν τρόπον κάποια πρόσωπα, ἀκόμα και Ἀγίους, ὅπως γίνεται εις την θρησκευτικὴν τέχνην της Δύσεως. Εἰς την λειτουργικὴν εἰκόνα τὰ ἅγια πρόσωπα εἰκονίζονται ἐν ἀφθαρσίᾳ.

Δι' αὐτὴν την αἰτίαν, ἡ λειτουργικὴ τέχνη δεν ἀλλάζει κάθε τόσον μαζί με τὰ ἄλλα ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ εἶναι ἀμετακίνητος ὅπως ἡ Εκκλησία του Χριστοῦ, την οποίαν ἐκφράζει. Ἡ ἱερά παράδοσις εἶναι ὁ πύρινος στύλος όπου την οδηγεῖ μέσα εις την ἔρημον του ἀσταθοῦς κόσμου. Τούτο ξενίζει τους ἀνθρώπους του αἰῶνος τούτου, οἱ οποίοι δεν εἶναι εις θέσιν να εἰσδύσουν εις τον βυθὸν της πνευματικῆς θαλάσσης, ἀλλὰ κολυμβοῦν εις την ἐπιφάνειαν των αἰσθήσεων, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰ ρεύματα και τὰς δῖνας των υδάτων.

Η λειτουργικὴ τέχνη τρέφει τον πιστὸν με πνευματικὰ ὁράματα και ἀκούσματα, διυλίζουσα τὰ εἰσερχόμενα δια των πυλῶν των αἰσθήσεων, φαιδρύνουσα την ψυχὴν αὐτοῦ με τον ουράνιον οἶνον, και δωρούμενη εις αὐτὸν την εἰρήνην της διανοίας.

Η παρούσα βίβλος εἶναι τεχνικὴ και παραστατικὴ, και ἡμπορεῖ ὁ ἀναγνώστης να νομίσῃ ὅτι εἶναι ἄσχετος προς την θεολογίαν. Πλὴν ας γνωρίζῃ, ὅτι εις την Ἀνατολικὴν Εκκλησίαν τὰ πάντα εἶναι πνευματικά. Οὕτω και εις την τέχνην της ἀγιογραφίας γίνονται πνευματικά ἀκόμα και τὰ βάναισα εργαλεῖα, και τὰ χρώματα, και οἱ τοῖχοι, και αἱ σανίδες, και ὅλα τὰ υλικά πράγματα καθαγιαζονται δια της χάριτος του Ἀγίου Πνεύματος, γινόμενα ὅργανα μίας αγίας τέχνης.

Η τεχνικὴ γνώσις ταύτης της τέχνης δεν εἶναι μόνον μία μηχανικὴ ἐργασία, ἀλλὰ μετέχει ἀπὸ την πνευματικότητα και ἀγιότητα ἐκεῖνον των πραγμάτων όπου θέλει να παραστήσῃ. Δια τούτο, και τὸ τεχνικὸν λεκτικὸν της ἀγιογραφίας, αἱ ὀνομασίαι των εργαλείων και ἡ ἐκφράσις όπου ἔχει τὸ κάθε πρᾶγμα εις αὐτήν, ἔχει θρησκευτικὸν χαρακτήρα. Και αὐτὰ τὰ υλικά όπου μεταχειρίζεται ὁ Ἀγιογράφος, εἶναι εὐλογημένα, ταπεινά, εὐοσμία, λεπτά. Οὕτω, διὰ να κάμῃ κάρβουνα με τὰ οποία σχεδιάζῃ, μεταχειρίζεται ξύλον ἀσηπτον ξηρὰς λεπτοκαρυᾶς ἢ μυρσίνης.

Δια να κάμη σανίδα επάνω εις την οποίαν θα ζωγραφίση την εικόνα, μεταχειρίζεται την κυπάρισσον, την καρυδέαν, την καστανέαν, την πεύκην ή άλλο δένδρον ευωδιάζον. Τα χρώματα είναι τά περισσότερα χώματα της γής οπού μοσχοβολούν όταν βραχούν από το νερόν, ιδίως εις την ζωγραφικήν του τοίχου, και ευωδιάζουν όπως τά βουνά κατά τά πρωτοβρόχια η ωσάν ένα καινούριον κανάτι με δροσερόν νερόν. Εις το αυγόν βάζει ο τεχνίτης και ολίγον όξος, δια να το διατηρήση. Τα βερνίκια μοσχοβολούν ωσάν θυμίαμα, και ο ασπαζόμενος την εικόνα αισθάνεται οσμ ήν ευωδίας πνευματικής. Τα υλικά της εικόνας είναι τά χρώματα οπού τα περισσότερα είναι χώματα, το αυγόν με το όξος, ο κηρός, το ρετσίνι των πεύκων, η εύοσμος σαντράκα, το μαστίχι, το μέλι, το κομμίδι της μυγδαλιάς. Με ένα σύντομον λόγον η αγιασμένη τούτη τέχνη δεν μεταχειρίζεται χονδροειδή και πηκτά υλικά, όπως η κοσμική ζωγραφική οπού μεταχειρίζεται λινέλαια κάκοσμα και χρώματα πηκτά και βούρτσες χονδρότριχες.

Όσον διά το λεκτικόν της αγιογραφικής τέχνης, είναι ωσάν να αναγινώσκη κανείς κάποιον συναξάρι ή άλλο βιβλίον της θρησκείας, όταν διαβάζη κανέν τεχνικόν βιβλίον οπου να διαλαμβάνη δι αυτήν την τέχνην. Ούτω, αναγινώσκει λόγια όπως είναι τά ακόλουθα: Φιαλόεσσα εκκλησία, σεμνοχρωμία, στύλβωμα, περί λινών, περί λινωχρών , περί πυρρωδισμού, περί προπλασμού, περί σαρκωμάτων, περί λαμμάτων, περί κινναβάρεως, ερμηνε ία των μέτρων, ιστορία, ιστορίζω τοίχον, περί χρυσώματος, περί λινοκοπίας, πώς να ποιήσης βαφήν να σστιλβώνεται, βάλε εις χυβάδαν ψυμμίθι με διάκρισιν, κατασταλακτή, όξος αγνόν, χρώμα θαυμασιώτατον, αγιοκέρι, προπλαστάρι, λαμματίζω, λαγαρίζω ασβέστην, άφησε να ψυχιάση ο ασβέστης, βάλε την όψιν, περί ομματοφρυδίων, περί γλυκασμού, περί γανώματος, καθάρισον με λαγοπόδι, χρυσοκονδυλιά και χρυσοκονδυλίζω, β άλε εις την χωνίαν, άρτυσε βαφήν, τά ομματόκλαδα, κατενώπιον. κ.ά.

Ομιλώντας διά τεχνικά πράγματα, οι αγιογράφοι μεταχειρίζονται πολλάκις λόγια θρησκευτικά και θεολογικά, ως είναι δια παράδειγμα τά ακόλουθα: <<γράψον τά ψυμμιθίας όχι με μόνον άσπρον, αλλά με ολίγην ώχραν, δια να είναι ταπειναί και κατανυκτικά>>, ή <<οι βαφές έχουν ούτω πολλήν γλυκύτητα και ευσέβειαν>>, κ.ά.

Το κάλλος εις την λειτουργικήν ζωγραφικήν είναι κάλλος πνευματικόν, και ουχί σαρκικόν. Η τέχνη αύτη είναι νηστευτική και λιτή, εκφράζουσα τη πτωχεία τα πλούσια, και όπως είναι το Ευαγγέλιον και η Παλαιά Διαθήκη συνοπτικά και συντομολόγα, ούτω και η Ορθόδοξος αγιογραφία είναι απλή χωρίς περιττά στολίδια και ματαίας επιδείξεις.

Οι παλαιοί εκείνοι αγιογράφοι ενήστευαν, δουλεύοντας, και οπόταν άρχιζαν μ ίαν εικόνα, άλλαζαν τα εσώρουχά των, διά να είναι καθαροί έσωθεν και έξωθεν, και

εργαζόμενοι έψαλλαν, δια να γίνεται το έργον των με κατάνυξιν και δια να μην μετεωρίζεται ο νούς των είς τα εγκόσμια.

Δι' αυτό, αι κατ' εξοχήν λειτουργικαί και καταναυκτικώτεραι Εικόνες φαίνονται δύσμορφοι εις όσους έχουν το πνεύμα του κόσμου τούτου, τά δε πρόσωπα δεν έχουν κατ' αυτούς <<είδος, ουδέ κάλλος>>, καθ' όσον <<το φρόνημα της σαρκός έχθρα εις Θεόν>>(Ρωμ. η' 7).<< Η σάρξ επιθυμεί κατά του πνεύματος, το δε Πνεύμα κατά της σαρκός>>(Γαλ.ε',17). Εις τας ιεράς εικόνας <<η σάρξ εσταύρωται σύν τοις παθήμασι και ταις επιθυμίαις>>. Το πνευματικόν κάλλος των είναι <<η καλή αλοίωσις>> όπου έλεγεν ο Άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος ότι έβλεπεν εις τα νηστευτικά πρόσωπα των πνευματικών τέκνων του, κατά την νηστείαν της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Η Μυστική Πύλη, η κατ' Ανατολάς, είναι και έσται κεκλεισμένη δι' όσους καταγίνονται με την σαρκικήν γνώσιν, η οποία <<φυσιοί>>, ήγουν κάμνει υπερήφανον τον άνθρωπον, κατά τον απόστολον Παύλον. Ενώ , <<οφθαλμοί Κυρίου επί τους ταπεινόφρονας, του ευφράναι αυτούς>>.

Όσην ευλάβειαν και ταπείνωσιν και πίστιν είχαν οι αγιογράφοι όπου εποίησαν τας σεβασμίας και αγίας εικόνας, άλλην τόσην ευλάβειαν και ταπείνωσιν και πίστιν πρέπει να έχωμεν και ημείς όπου τάς προσκυνούμεν, δια να αξιωθώμεν την μυστικήν χάριν όπου διαχύνεται από αυτάς, κατά τους λόγους τούτους του Αγίου Γρηγορίου του Θαυματουργού, όπου λέγει:<<Της αυτής δυνάμεως δείται προφητεύουσί τε και ακρωμένοις προφητών, και ουκ αν ακούσει προφήτου, ότω μη αυτώ προφητεύσαν Πνεύμα την σύνεσιν των αυτού λόγων εδωρήσατο>>

Από το βιβλίο του "ΕΚΦΡΑΣΙΣ της ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ" τόμος 2ος, του εκδοτικού οίκου "ΑΣΤΗΡ" ΑΛ.& Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ. Β' έκδοσης Αθήνα 1960.

Πηγή: rel.gr